

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
FACULTATEA DE LITERE
ȘCOALA DOCTORALĂ STUDII DE HUNGAROLOGIE

TEZĂ DE DOCTORAT

Rezumatul în limba română

Conducător științific:

Prof. univ. dr. Keszeg Vilmos

Doctorand:

Szász István Szilárd

CLUJ-NAPOCA

2020

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
FACULTATEA DE LITERE
ȘCOALA DOCTORALĂ STUDII DE HUNGAROLOGIE

Szász István Szilárd

Modelul dublu-rețea al transmiterii reprezentărilor
Știri și știri false pe rețeaua de socializare Facebook

Îndrumător științific: Prof. dr. Keszeg Vilmos

CLUJ-NAPOCA

2020

Cuprins

1	Introducere	5
1.1	Cu titlu introductiv despre modelul dublu-rețea	10
1.2	Transmiterea știrilor și știrilor false pe Facebook	17
2	Recenzie a literaturii de specialitate.....	18
2.1	Rețele neuronale	18
2.1.1	Neuroplasticitate: creierul variabil.....	19
2.1.2	Regula Hebb: motorul schimbării.....	21
2.1.3	Engram: Unitatea de bază neuronală a amintirilor.....	23
2.1.4	Conectom: harta conexiunilor rețelei neuronale	32
2.1.5	Creierul și emoția	37
2.1.6	Interacțiune creier–genă–cultură.....	38
2.2	Reprezentare	41
2.2.1	Abordări diferite ale reprezentărilor	41
2.2.2	Dan Sperber: epidemiologia reprezentărilor	48
2.3	Mit	57
2.3.1	Mituri și/sau cunoștințe.....	58
2.3.2	Dimensiunea comunitară a miturilor	60
2.3.3	Sistemul de mit ca rețea	61
2.3.4	Și oamenii de știință pot distribui mituri.....	63
2.4	Comunicare.....	64
2.4.1	Limba ca set de instrumente de reprezentare eficientă	65
2.4.2	Cultura ca fenomen semiotic	66
2.4.3	Diseminarea culturii, transfer cultural	67
2.5	Rețele	71
2.5.1	Rețele mentale, sisteme semantice.....	74
2.5.2	Rețea socială, cultura rețelei	77

2.6	Facebook.....	81
2.6.1	Cum să te numesc? Cercetarea culturii în spațiul online	81
2.6.2	Rețelele de socializare și Facebook	86
2.6.3	Mass-media și rețeaua de socializare	90
2.6.4	Superrețea	99
2.6.5	MyPersonality: personalitate divulgată printr-un algoritm.....	100
2.6.6	Cambridge Analytica: scandalul	102
2.7	Știri și știri false	104
2.7.1	Povocările jurnalismului în spațiul online	104
2.7.2	Răspândirea știrilor false și teoriilor conspirative	107
2.7.3	Pagini îndoielnice.....	113
2.7.4	Deepfake, problema "adâncirii" știrilor false.....	115
3	Modelul dublu-rețea	118
3.1	Conectomul ca baza organizatorică biologică a rețelei mentale.....	118
3.2	Clasificarea reprezentărilor mentale	120
3.3	Reprezentarea mentală a timpului trecător	128
3.3.1	"Călătorie în timp" mentală.....	129
3.3.2	Nodurile rețelelor mentale	130
3.3.3	Reprezentarea acțiunilor și fenomenelor.....	134
3.4	Importanța perspectivei	136
3.5	Capacitate de construcție și de abstracție	138
3.5.1	Identitatea personală și societatea ca construcție abstractă.....	141
3.5.2	Mituri	145
3.6	Modelul rețelei mentale	149
3.6.1	Rețea ponderată și direcționată	149
3.6.2	Modelul sudoku al învățării limbii materne.....	154
3.6.3	Ierarhie și heterarhie în sistemul de concepții al rețelei mentale	159

3.7	Rețeaua de reprezentare	163
3.8	Relația dintre cele două rețele	166
3.8.1	Reconstrucție cu rețea neuronală	166
4	Analiză	169
4.1	Colectarea și prelucrarea datelor	169
4.2	Știri și știri junk pe Facebook	170
4.2.1	Baza de date și câteva date importante	170
4.2.2	Stirea junk e mai apreciată	222
4.2.3	Blogul "detector de minciuni" Mindenegyben.....	226
4.2.4	Rețeaua de reprezentare a celor zece pagini de Facebook	237
4.3	Experimente pentru reconstituirea rețelei mentale	241
4.3.1	Diagramă – interdependență părților gramaticale.....	241
4.3.2	Rețea de cuvinte cheie.....	242
5	Concluzii	254
5.1	Paginile de socializare modifică rețelele de reprezentare și mentale	254
5.1.1	Creșterea volumului	255
5.1.2	Comunicare fără context	258
5.1.3	Limbaj care devine vâscos	261
5.1.4	Hibridul sociotehnic	263
5.1.5	Realitatea mixtă	264
5.2	Concluziile studiilor de caz	265
	Bibliografie	268
	Literatură de specialitate	268
	Știri.....	304
	Lista figurilor	310
	Glosar	315

Cuvintele-cheie

modelul dublu-rețea, reprezentare (reprezentare mentală, reprezentare publică), rețea (rețea mentală, rețeaua de reprezentare), Facebook, știri, știri false, creier

Extras

Cum se transmite cultura prin reprezentare? – aceasta e întrebarea principală a disertației mele a cărei răspuns voi încerca să-l găsesc și să creez un model descriptiv științific. În partea analitică cercetez cazul special al modelului general creat pe baza literaturii de specialitate, prezentat în secțiunea teoretică a disertației, studiind caracteristicile de rețea ale știrilor și știrilor false distribuite pe pagina de socializare Facebook, totodată prezint modul în care cu ajutorul datelor înregistrate în amprente digitale distribuția reprezentărilor devine transparentă, astfel poate fi reconstruită și supusă studiului.

Prin cultură, la modul general și simplificat înțeleg diferitele grade de prevalență în societate a acțiunilor și modelelor de comportamente, conduite umane, a sistemelor de cunoștințe și superstiții. Sunt interesat de modul în care toate acestea sunt reprezentate în mintea individului și modul în care devin fenomene sociale. În consecință disting două tipologii diferite ale reprezentării, astfel voi cerceta dinamica alternanței reprezentărilor mentale stocate în creierul și mintea omului și a reprezentărilor publice accesibile oricui (de ex. cărți, articole, statui, spectacole...).

Întrebarea inițială cuprinde deja principiul de bază conform căruia cultura *se extinde* în spațiu și timp printre oameni. Pentru a realiza tangibilitatea științifică a acestei extinderi voi interpreta cultura ca fiind o extindere a *reprezentărilor* distribuite prin intermediul diferitelor *rețele*. Disertația mea este o cale cu abordare și sensibilitate antropologică pătrunsă de spiritul noii științe a rețelelor și utilizează metodologia acesteia. Disertația mea are o abordare inter-și multidisciplinară. Utilizez rezultatele cercetărilor neurologice, instrumentele teoriei și studierii rețelelor, observațiile psihologiei sociale, științei comunicării și economiei comportamentale, vizând înțelegerea mai aprofundată a culturii.

Scopul meu este elaborarea pe baza literaturii de specialitate a unei teorii capabile să modeleze și să descrie la modul general prevalența reprezentărilor, cu o sensibilitate deosebită la specificul mediului creat de noile instrumente și interfețe de comunicare. Pornind de la principiul de bază conform căruia aceștia din urmă, pe lângă creșterea cantitativă a reprezentărilor, au ca rezultat o modificare calitativă cu impact asupra culturii, în analiza mea

cercetez prevalența pe Facebook a știrilor și știrilor false ca reprezentări publice. Mă interesează în special *cum se răspândește?* și mai puțin *ce se răspândește?* Principiul meu de bază este că conținuturile care sunt crezute, dar înșelătoare, false, neadevărate se integrează în mintea persoanelor ca mituri, devenind astfel părți ale vieții cotidiene.

Disertația se compune din cinci capitole. După introducere în capitolul doi revizuiesc literatura de specialitate relevantă din aspectul raționamentului disertației, care justifică modelul propriu de transmitere a reprezentărilor explicate în capitolul trei. În capitolul patru, în partea analitică prezint în practică un caz specific de teorie: analizez transmiterea știrilor și știrilor false pe Facebook. În ultimul capitol rezum concluziile.

Rezumatul literaturii de specialitate este împărțit în șapte subcapitole, din care pe baza primelor cinci capitole am formulat modelul dublu-rețea care a dat titlul disertației mele, iar ultimele două oferă repere pentru analiza studiului de caz. Prin prezentarea rețelei neuronale a creierului uman plastic (subcapitol 2.1) urmăresc să înțeleg organizarea neuronală al reprezentărilor mentale (2.2). Sistemul cunoștințelor și credințelor (2.3) formează rețeaua reprezentărilor mentale, iar dacă ceva din acestea ia calea comunicării (2.4), atunci începe să se extindă în rețelele umane (2.5). Cauzalitatea și efectul combinat al acestor momente stau la baza modelului răspândirii reprezentărilor prezentat în capitolul trei. Subcapitolul despre Facebook (2.6) împreună cu subcapitolul despre știri false (2.7) oferă bazele teoretice ale studiului de caz din capitolul patru. În opinia mea, partea analitică justifică rațiunea existenței modelului dublu-rețea prezentat în introducerea teoretică, făcându-l în același timp tangibil și verificabil.

În disertație am dezvoltat *modelul dublu-rețea* al culturii care se extinde pe baza reprezentărilor, ceea ce poate oferi explicația procesului dinamic care are loc la nivelul individului și al societății. Modelul dezvoltat de mine se bazează pe noțiunile lui Dan Sperber despre epidemiologia reprezentărilor (Sperber 2001), dezvoltându-le mai departe.

În opinia mea cultura poate fi descrisă ca răspândirea reprezentărilor, definită prin structura a două rețele integrate care interacționează, iar aceste rețele sunt conectate de om, care în calitate sa de agent acționează ca actor și mediator în conectarea rețelelor. În raport cu individul putem vorbi astfel de o *rețea mentală* interioară, precum și de o *rețea socială* externă, care interacționează între ele.

Există două tipuri de reprezentare în cele două rețele: *reprezentarea mentală* care formează rețeaua mentală și *reprezentarea publică* care acționează în rețeaua socială. Răspândirea culturii se realizează de fapt prin repetarea trecerii de la o formă la alta a reprezentărilor mentale și publice, astfel comunicarea reprezentării mentale produce

modificări fizice în mediu (sub forme de unde sonore, imagini, alte semnale), creând astfel o reprezentare publică, iar atunci când această secvență de semnale este detectată și percepută de o altă persoană, reprezentarea publică se transformă din nou în reprezentare mentală.

Modelul localizează sursa și motorul culturii în creier, iar *structura plastică*¹ a acestuia influențează fundamental reprezentările mentale, și ca centru de control are un rol determinant în crearea simbolurilor și artefactelor culturale (vorbirea, cuvântul scris, înregistrare video etc.) interpretate ca reprezentare publică, totodată în răspândirea culturii. Rezultatele recente ale cercetărilor neurologice abordate sub aspectul rețelelor ne pot apropia de o mai bună înțelegere a minții umane, comportamentului și culturii, iar descrierea științifico-naturală din ce în ce mai exactă a funcționării *conectomului* – întreaga rețea neurală a unei ființe – coeziv, unitar oferă posibilitatea creării unor modele și teorii științifico-sociale mult mai realiste.

În interpretarea mea reprezentarea mentală este tiparul actual de activare a creierului persoanei perceput de aceasta ca flux, modificare de idei și sentimente inclusiv fenomenele de percepție, fenomenele neurale cognitive și motorice. Pe de o parte, persoana este influențată de stimuli interni și de mediu, iar pe de altă parte de experiențele anterioare și istoricul vieții personale. Reprezentările mentale ca stări funcționale ale creierului pot provoca modificări în structura creierului, prin care acestea pot fi stocate și astfel pot fi interpretate ca amprente de memorie. Conform regulii lui Hebb neuronii activați împreună se conectează. Prin analogie în interpretarea mea reprezentările mentale sunt de asemenea legate între ele, formând astfel o rețea denumită în disertație *rețea de reprezentare mentală*, sau mai concis *rețea mentală*. În consecință rețeaua mentală reprezintă întreaga rețea neurală cerebrală formată ca urmare a reprezentărilor mentale anterioare. *Amintirea* în acest sens este o reprezentare mentală actuală ale amprentelor unor reprezentări mentale anterioare stocate în conectom.

Reprezentările publice se răspândesc în rândul persoanelor prin rețeaua socială și permit organizarea unor acțiuni comune și interiorizarea cunoștințelor culturale comune. Cu ocazia interpretării fenomenelor sociale discursul științific în mod caracteristic – în funcție de tradiția științifică – își derivă constatările de la nivelul individului sau chiar al societății sau din interacțiunea acestora. În lumina acestor rezultate și observații propun introducerea unei

¹ Momentul cheie al raționamentului prezentat în disertație este acea descoperire a cercetărilor neurologice conform căreia creierul este maleabil, flexibil, proprietate denumită *neuroplasticitate*. „În timpul fiecărei activități creierul își schimbă structura și își îmbunătățește constant circuitele, astfel încât să poată îndeplini mai bine anumite sarcini” (Doidge 2017: 11).

noi abordări care poate oferi o descriere suplimentară și clarificatoare a răspândirii reprezentărilor. Promovarea noilor forme de mass-media justifică completarea rețelei sociale grea de definit cu o *rețea stelară de reprezentare*² și cu *rețeaua de reprezentare* derivată din acestea.

Prin *rețeaua stelară de reprezentare* mă refer la ansamblul de receptori ai reprezentării publice care intrând în legătură cu respectiva reprezentare publică formează o reprezentare mentală a acesteia. În centrul rețelei stelare de reprezentare se află reprezentarea publică, la care sunt conectate persoanele care au intrat în contact cu ea: care au citit o anumită carte, au vizionat un film, au ascultat o prelegere, au citit o postare pe Facebook etc. Nu denumesc grup sau comunitate ansamblul persoanelor interpretate astfel deoarece pe de o parte nu este vorba despre relația dintre persoane, iar pe de altă parte – mai ales în cazul paginilor de socializare asupra cărora se concentrează cercetările mele empirice – în majoritatea cazurilor singurul lucru comun la aceste persoane este faptul că s-au întâlnit cu aceeași reprezentare publică sau un exemplar identic al aceleiași reprezentări publice.

Proiectând mai multe rețele stelare de reprezentare una peste alta putem obține *rețeaua de reprezentare* în care se creează o rețea coerentă prin aducerea oamenilor în contact cu mai multe reprezentări publice, astfel rețelele de reprezentare stelare distincte sunt conectate între ele. Prin urmare se creează o rețea complexă *bipartită*³, unde una din grupele nodurilor este compusă din reprezentările publice, cealaltă grupă din persoanele care au intrat în contact cu reprezentările publice (în consecință, nu există nici o legătură între diferitele persoane sau diferitele reprezentări, ci doar între persoane și reprezentări).

Distincția dintre rețeaua socială și de reprezentare este motivată de recunoașterea faptului că atunci când în cursul comunicării mediatizate unele persoane întâlnesc reprezentările publice, creatorul acestor reprezentări nu este prezent cu ocazia realizării în momentul și la locul prezent a respectivei reprezentări mentale declanșate în individul receptor prin respectiva reprezentare publică. În ceea ce privește conținuturile, știrile și știrile false distribuite pe rețelele de socializare, receptorul reprezentării publice deseori se află la o

² Rețeaua stelară este topologia rețelelor în care punctele sunt conectate la un singur punct central. Se mai numește și topologia stea (Barabási 2016 [2003]: 117–118; Csermely 2015: 29; Kürtösi 2005: 671; Mérei 2006: 64).

³ Punctele rețelei bipartite pot fi împărțite în două mulțimi distincte, iar toate muchiile rețelei conectează nodurile aflate în cele două mulțimi (Barabási 2016: 70). În rețeaua de reprezentare una dintre mulțimi cuprinde persoanele, cealaltă cuprinde reprezentările publice.

distanță atât de mare de creatorul acesteia încât în interpretarea reprezentării interiorizate persoana celui din urmă sau noțiunea imaginară construită despre aceasta devine irelevantă.

Conform *modelului dublu-rețea* a culturii interpretate ca răspândire a reprezentărilor, amploarea prevalenței fiecărei reprezentări este determinată nu numai de conținutul reprezentărilor, ci și de structura *rețelelor mentale* și a *rețelelor de reprezentare* implicate în răspândire. Prevalența depinde în mod semnificativ de numărul oamenilor care recepționează reprezentarea publică și formă de recepție, deci rețeaua de reprezentare depinde parțial de relațiile interpersonale, dar deseori le depășește prin intermediul mijloacelor tehnice. Cu toate acestea decizia unei persoane de a transmite o reprezentare depinde de modul în care această reprezentare se încadrează în rețeaua sa mentală: dacă are experiență, cunoștințe anterioare, și cum se raportează acestea la noua reprezentare. În consecință, *modelul dublu-rețea* reprezintă două rețele cuibărite (Figura 1.). În dimensiunea socială nodurile rețelei sunt formate din persoane și reprezentări publice, unde muchiile rețelei semnifică sistemul de relații dezvoltat între acestea. La nivelul persoanei se deschide și o rețea internă, mentală care influențează individul în a deveni sau nu distribuitor al unei reprezentări.

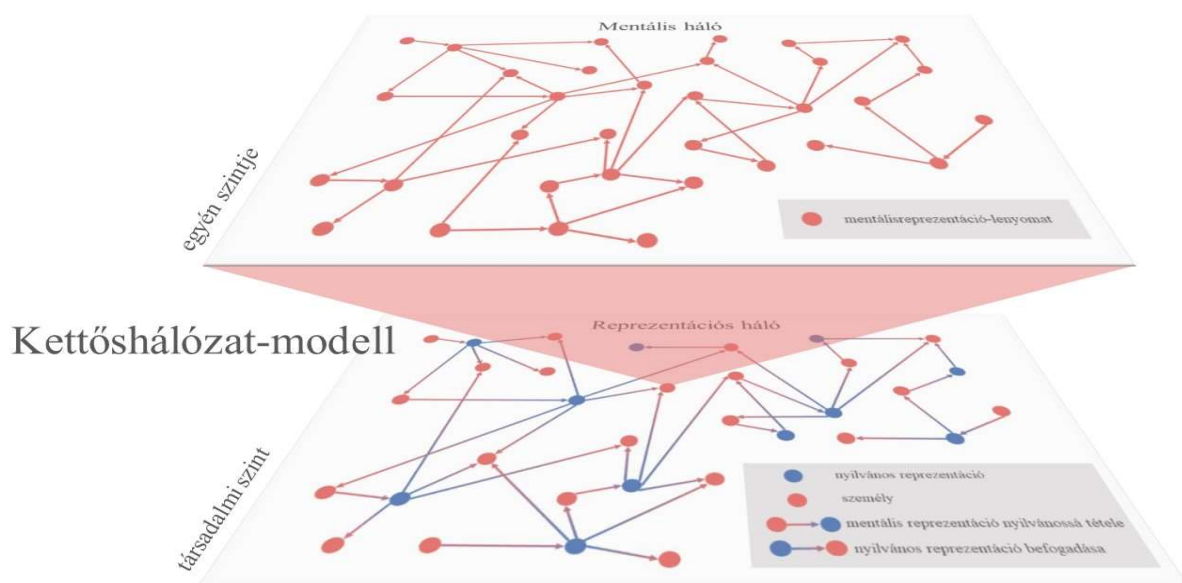

Figura 1. Modelul dublei rețele înseamnă două rețele cuibărite (editare proprie)

În ceea ce privește răspândirea reprezentărilor, aici va juca un rol fundamental și un al treilea tip de rețea căreia îi revine o sarcină importantă în distribuirea reprezentărilor. Acestea sunt așa-numitele rețele neurale artificiale, care selectează reprezentările publice pe care le întâlnesc utilizatorii, formând o familie în ecosistemul digital prin algoritmi de învățare

profundă, învățare mecanizată⁴ și alte variante de inteligență artificială. Reclamele online îi sunt afișate utilizatorului ținând cont de amprenta sa digitală, iar în cazul căutărilor de pe internet un algoritm decide ce anume și în ce ordine să apară, la fel și fluxurile rețelelor de socializare sunt personalizate prin algoritmi în funcție de activitatea anterioară a utilizatorului și rețelei sale de relații online.

În studiul de caz (în capitolul patru) prezint un caz particular de răspândire a reprezentării care poate fi reconstituită dintr-o bază de date digitală a știrilor și știrilor false răspândite pe pagina de socializare Facebook. Pe parcursul studiului am analizat datele paginilor de Facebook ale primelor 5 portaluri de știri⁵ în limba maghiară cu cel mai mare număr de fani (followers) Facebook respectiv a primelor 5 pagini de Facebook⁶ cu cel mai mare număr de fani și o fiabilitate îndoielnică, care distribuie deseori neadevăruri, știri false (date referitoare la lunile aprilie-mai din 2017). Drept urmare informatorul utilizat ca sursă de cunoștințe originale în antropologie și etnografie în cazul meu va deveni o sursă de date. Nu interoghez oameni, ci le interoghez, urmăresc, analizez amprentele digitale de pe pagina de socializare Facebook.

Folosind metodele de analiză ale rețelelor examinez *rețeaua de reprezentare* bipartită realizată prin interacțiunea postărilor distribuite pe aceste pagini de Facebook, ca reprezentări publice și a persoanelor care reacționează la aceste postări (prin like, comentarii). Analizez structura rețelelor, suprapunerile dintre rețele, grupul comun activ al audienței acestor pagini de Facebook.

Rețeaua mentală nu este accesibilă, este o „cutie neagră”, astfel că putem afla de existența ei prin intermediul reprezentărilor publice care afectează rețeaua mentală, și putem concluziona informații privind structura acesteia datorită acțiunilor persoanei și reprezentărilor publice pe care aceasta le creează. În studiul de caz încerc să reconstruiesc o parte din rețeaua mentală a unei persoane pe baza amprentei sale digitale, din rețeaua cuvintelor cheie ale articolelor la care a dat like și a comentat (din cauza caracterului limitat al datelor utilizate rețeaua mentală reconstituită astfel ne va dezvălui mai degrabă care sunt subiectele interesante pentru respectiva persoană, pe care aceasta le va distribui, decât a ne clarifica ”ce anume gândește” această persoană).

⁴ Esența învățării mecanizate (machine learning) este ca algoritmi, calculatoarele să învețe pe baza datelor, să recunoască tipare fără să fi fost programate concret pentru acestea. (Szűts–Yoo 2016: 13).

⁵ www.24.hu, www.hvg.hu, www.index.hu, www.origo.hu, www.444.hu.

⁶ Mindenedgyben blog, Tudnodkell, Tudásfája, Hihetetlen történetek, Ezfasza.

Daniel Miller reamintește că trinidadienii se referă deseori la Facebook ca Fasbook sau Macobook. „În dialectul trinidadien *fas* înseamnă încercarea de a cunoaște o altă persoană mult mai repede față de regulamentul protocolului universal acceptat. A fi *maco* înseamnă să fi prea gălăgios, și să te bagi mereu în sfera privată a altor persoane” (Miller 2018: 163). Prin denumirile lor trinidadienii au relevat două caracteristici importante ale Facebook-ului: viteza și „volumul”.

Una din concluziile importante ale disertației mele este faptul că formațiunile media de socializare „au crescut volumul” reprezentărilor publice prin faptul că datorită acestor platforme sociale au ajuns la o distanță de un singur clic o serie de reprezentări care prin canalele tradiționale ar fi putut ajunge la receptori mult mai dificil. Limitele răspândirii reprezentărilor publice au fost reduse la minim: 1) Facebook și rețelele de socializare permit o comunicare asincronă și multi-spațială. 2) Reprezentările publice se pot răspândi sub forma semnalelor digitalizate aproape cu viteza luminii, în timp ce transmiterea informațiilor are loc prin rețelele de infrastructură. 3) Rețelele de prieteni de pe platformele de socializare au democratizat răspândirea reprezentării, privilegiul unei distribuții la scară largă nu se limitează doar la crema societății. 4) Paginile de socializare intensifică relațiile sociale slabe (Granovetter 1983), astfel se creează o superrețea (Donath 2007) care permite răspândirea rapidă și amestecarea informațiilor și reprezentărilor. 5) Smartphone-urile și alte dispozitive smart portabile și aflate mereu la îndemână, cu conexiune wireless și internet mobil permit oriunde și oricând accesul la reprezentările publice răspândite online. 6) Crearea unei reprezentări publice identice poate fi realizată printr-o simplă apăsare de buton, care datorită algoritmilor poate apărea apoi în fluxurile de știri a sutelor de persoane.

În disertația mea propun introducerea în științele sociale a termenului de *realitate mixtă* și reinterpretarea acestuia. În studiul de caz prezint detaliat cât de profund au pătruns conținuturile înșelătoare și false în rețelele de reprezentare, transformând și rețeaua mentală a persoanelor. Ca urmare înmulțirea în ultimii ani a știrilor false, a teoriilor conspirative și neadevărurilor amestecate cu conținuturi autentice au creat o realitate mixtă în care reprezentările mentale ale realității sunt inseparabil amestecate cu reprezentările mentale derivate din știrile false. În acest fel se creează un amestec de sistem de cunoștințe și mituri care devine caracteristica specifică a omului de azi. Problema specifică a epocii realității mixte nu constă doar în amestecarea cunoștințelor și miturilor, ci și în acel proces divergent, difuz care în paralel cu lumea antrenată pe calea globalizării se concretizează în distanțarea sistemelor de cunoștințe și mituri caracteristice persoanelor care trăiesc în același mediu comun.

Portalurile de știri și site-urile înșelătoare aplică strategii diferite pe paginile lor de Facebook. Redacțiile principalelor canale de știri (mainstream media) urmăresc dinamica știrilor zilnice, astfel subiectele cotidiene sunt modelate în principal de evenimente, actualități, informații recente, în timp ce site-urile dubioase postează frecvent conținuturi care nu sunt afectate de actualitate. O consecință a acestui fapt este că în general paginile de Facebook ale portalurilor de știri nu postează de mai multe ori același articol/link, în timp ce paginile de Facebook cu surse dubioase „reciclează” frecvent reprezentările publice publicate anterior. Pe parcursul celor două luni studiate în cazul celor din urmă am identificat mai multe linkuri care au fost postate ca conținuturi noi de 11 ori.

Portalurile de știri se consideră concurenți unii pe alții, astfel diferitele pagini nu au postat nici un conținut comun. În schimb paginile de Facebook dubioase au o suprapunere mult mai intensă. Dintre cele cinci pagini câte două sunt probabil în relații strânse, sunt mari șanse ca paginile lor de Facebook să fi administrate de aceleași persoane, astfel conținutul postat pe o pagină va fi distribuită cu mare probabilitate și pe cealaltă. Sursele lor sunt identice, și vor publica același conținut simultan (paginile de Facebook ale Ezfasza și Tudásfája) sau la diferențe scurte de timp (pagina de Facebook a Hihetetlen történetek și Tudnodkell).

Drept urmare portalurile de știri se luptă pentru a câștiga atenția utilizatorilor ca entități separate, în timp ce site-urile dubioase formează o rețea complexă între ele, ceea ce le oferă un avantaj competitiv. Ele își multiplică dimensiunea rețelei de reprezentare, creând o impresie mai puternică a autenticității, prin repetare ajută imprimarea și acceptarea conținuturilor ca fiind adevărate. Astfel își consolidează propriul „brand”, o parte a oamenilor va considera aceste pagini generatoare de realități alternative ca fiind redacții reale, părți componente ale presei. Deoarece majoritatea interacțiunilor la o postare sosesc într-o singură zi, distribuirea repetitivă permite păstrarea în actualitate pentru mai mult timp a unui subiect sau o reprezentare publică.

Circulând pe rețeaua de socializare linkurile din postările Facebook ale portalurilor de știri obțin aproximativ de două ori mai multe interacțiuni decât postarea în sine distribuită pe pagina de socializare editorială. În cazul conținuturilor dubioase acest raport (dintre numărul total de interacțiuni obținute de linkul postat, respectiv numărul de interacțiuni realizate de postarea originală) treizeci, adică postările înșelătoare declanșează un număr mult mai mare de interacțiuni decât conținuturile portalurilor de știri, ceea ce remodelează răspândirea reprezentării.

Cele cinci pagini de Facebook dubioase au avut mai multe postări în aprilie-mai 2017, dar aceste postări conțineau mai puține reprezentări publice unice decât postările paginilor de Facebook ale portalurilor de știri. Și în cazul celor din urmă se poate observa o anumită diferență între paginile de Facebook în privința numărului postărilor și numărului de interacțiuni generate de acestea, în cazul paginilor dubioase însă dominanța paginii de Facebook a blogului Mindenegyben este remarcabil de mare. Aici au fost cu de peste trei ori mai multe postări decât pe pagina de Facebook a portalului de știri cu cele mai multe postări (250 de postări pe zi, aproximativ câte una la fiecare 5 minute). În baza de date analizată paginile de Facebook care distribuiau și știri false au primit în general mai puține reacții și comentarii, dar numărul repostărilor acestora le depășește pe cele ale portalurilor de știri. Acest lucru este valabil chiar dacă o parte semnificativă a comentariilor atrage atenția asupra faptului că conținutul în cauză este înșelător, mincinos, fals.

Cea mai populară pagină dubioasă de Facebook, blogul Mindenegyben prezintă concurență serioasă pentru portalurile de știri, în ciuda faptului că redacțiile nu ar considera că ar fi demnă de luat în vedere astfel. Dar indiferent că vor sau nu, sunt nevoite să lupte pentru atragerea atenției utilizatorilor prin simplul fapt că participă la un concurs desfășurat pe aceeași pistă numită Facebook. Cu toate acestea algoritmul Facebook-ului distribuie reprezentări pe baza numărului de interacțiuni și nu a unor aspecte profesionale, astfel paginile Facebook care distribuie știri junk, administrate probabil de câțiva oameni pot distrage atenția utilizatorilor în defavoarea unor redacții întregi. În prima jumătate a anului 2017 a început să scadă numărul mediu de interacțiuni declanșate de postările paginii de Facebook a blogului Mindenegyben, probabil ca rezultat parțial al luptei Facebook-ului împotriva știrilor false.

Rețeaua de reprezentare bipartită a paginilor Facebook examinate este o rețea fără scară în care distribuția gradului postării (care indică numărul oamenilor care au dat like sau au comentat la o postare) și distribuția gradului punctelor care indică diferitele persoane (indică numărul postărilor la care a reacționat utilizatorul respectiv) urmează o distribuție după regula puterilor. Asta înseamnă că o proporție mare de postări a declanșat interacțiunile unui număr restrâns de persoane, însă câteva postări au mobilizat foarte mulți oameni. În mod similar, majoritatea utilizatorilor au reacționat la o singură postare, în timp ce există utilizatori care au interacționat la mii de postări. Drept urmare în rețeaua de reprezentare se formează niște huburi între postările care mobilizează mulțimi mai mari, astfel modelează rețeaua mentală a multor oameni prin reprezentări publice. De asemenea există astfel de huburi și între utilizatori care devin potențiali superdistribuitori.

Am realizat o rețea a celor aproape un milion de utilizatori din baza de date, și am conectat utilizatorii la paginile Facebook (cu zece pagini analizate) cu care au avut interacțiuni. Această rețea dezvăluie baza de utilizatori comună a diferitelor pagini de Facebook. În această rețea există o anumită separare între utilizatorii activi ai portalurilor de știri și cei ai paginilor de Facebook care distribuie știri junk, dar în general se poate spune totuși că rețelele de reprezentare ale consumatorilor de știri junk sunt profund amestecate cu rețelele de reprezentare ale consumatorilor de știri, putem vorbi deci despre un fenomen care pătrunde în ansamblu întreaga societate.

Ținând seama de faptul că reprezentările publice influențează rețeaua mentală, amestecarea știrilor cu știri false face din ce în ce mai problematică și obositoare separarea acestora atât la nivel individual, cât și social. În zgomotul puternic de reprezentare devine din ce în ce mai dificil să întâlnim reprezentări publice autentice și cu adevărat relevante, pe care să ne bazăm viața și deciziile care influențează funcționarea societății. Este totodată posibil ca atunci când avem acces la știrea reală să o considerăm ca fiind de fapt o știre falsă.

Literatura de specialitate citată

BARABÁSI Albert-László

2016 *A hálózatok tudománya*. Libri Kiadó, h. n.

2016 [2003] *Behálózva. A hálózatok új tudománya*. Libri Kiadó, h. n.

CSERMELY Péter

2015 *A rejtett hálózatok ereje*. Vince Kiadó, Budapest.

http://linkgroup.semmelweis.hu/weaklinks_HU.php (letöltve: 2020. május 19.)

DOIDGE, Norman

2017 *A változó agy*. Második kiadás. Park Könyvkiadó, Budapest

DONATH, Judith

2007 Signals in Social Supernets. *Journal of Computer-Mediated Communication* 13. (1)

231–251. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1083-6101.2007.00394.x>

(letöltve: 2019. február 6.)

GRANOVETTER, Mark

1983 The Strength of Weak Ties: A Network Theory Revisited. *Sociological Theory* 1.

201–233.

<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.691.5394&rep=rep1&type=pdf> (letöltve: 2019. február 6.)

KÜRTÖSI Zsófia

2005 A társadalmi kapcsolatháló-elemzés módszertani alapjai. In: LETENYEI László (szerk.): *Településkutatás. Szöveggyűjtemény (2)*. L'Harmattan – Ráció Kiadó, Budapest, 663–684. <http://www.socialnetwork.hu/cikkek/kurtZso05Let.pdf> (letöltve: 2017. október 2.)

MÉREI Ferenc

2006 *Közösségek rejtett hálózata. Szociometriai értelmezés*. Osiris Kiadó, Budapest

MILLER, Daniel

2018 Közösségi oldalak. *Replika* 108–109. (3–4) 157–172. http://replika.hu/system/files/archivum/replika_108-109-10_miller.pdf (letöltve: 2019. június 21.)

SPERBER, Dan

2001 *A kultúra magyarázata. Naturalista megközelítés*. Osiris, Budapest

SZÚTS Zoltán – YOO Jinil

2016 Big Data, az információs társadalom új paradigmája. *Információs Társadalom* 16. (1) 8–28. <http://dx.doi.org/10.22503/inftars.XVI.2016.1.1> (letöltve: 2017. április 24.)